

юстиції України та атестацію судових експертів, затвердженого наказом Міністерства юстиції України від 3 березня 2015 р. № 301/5.

Список використаних джерел:

1. Про судову експертизу : Закон України від 25 лютого 1994 року № 4038-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text> (дата звернення 15.04.2022).
2. Джавадов Ф.М. Экспертная деятельность и развитие науки о судебной экспертизе : монографія. Баку, 1998. 350 с.
3. Теоретико-прикладні проблеми експертного забезпечення досудового розслідування : монографія. Дніпро : Ліра ЛТД, 2015. 432 с.
4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення окремих положень кримінального процесуального законодавства : Закон України від 4 жовтня 2019 року № 187-ІХ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/187-20> (дата звернення 15.04.2022).
5. Про судово-експертну діяльність : Проект Закону України від 04.11.2021 р. № 6284. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/JI06361A?an=3> (дата звернення 15.04.2022).
6. Про деякі питання забезпечення судово-експертної діяльності в умовах воєнного стану : Наказ Міністерства юстиції України від 14.03.2022 № 1138/5. URL: ips.ligazakon.net/document/view/RE37662?from=main_documents (дата звернення 15.04.2022).

Наталія Копча*

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ КОМПЛЕКСНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ СЛУЖБОВОГО ПІДРОБЛЕННЯ

Службові підроблення виступають підґрунтям вчинення багатьох кримінальних правопорушень. При розслідуванні фактів службового підроблення досить часто виникає необхідність проведення комплексних досліджень по одному об'єкту (офіційному документу). На дослідження експертам надається один і той же офіційний документ (комплект документів), а призначені судові експертизи будуть відрізнятися за: складом знань, що використовуються, обсягом дослідження, кількістю експертів та місцем проведення та іншими критеріями. Тому в таких ситуаціях всі експерти, яким доручено проведення того чи іншого дослідження, працюють із офіційними документами – речовими доказами послідовно й індивідуально. Пояснюється це особливостями криміналістичної методики проведення різних експертиз, а також криміналістичною технікою, яка використовується в ході їх дослідження. Зрозуміло, що це впливає на терміни проведення досліджень. Крім цього, відсутність оригіналів офіційних документів може послабити позиції слідчого при плануванні та проведенні тактичних комбінацій в ході розслідування кримінальних проваджень по службовому підробленню.

Вирішити цю проблему покликана комплексна експертиза, участь у якій можлива експертів різних спеціальностей. Як правильно зауважує В.В. Арешонков, досить часто в практиці розслідування злочинів та послідуєчого розгляду кримінальних проваджень в суді виникає потреба у вирішенні питань, на які один фахівець не може надати відповіді, оскільки не володіє сповна всіма необхідними знаннями. У цьому разі виникає потреба в проведенні такого різновиду судової експертизи, як комплексна. Особливістю цієї експертизи є те, що вона має багаторівневий, комплексний характер і зазвичай потребує залучення до експертної комісії фахівців інших спеціальностей [1, с. 90].

---

* Аспірант кафедри кримінального права та процесу юридичного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

У результаті проведеного дослідження вдалося встановити, що у кримінальних провадженнях по фактах службового підроблення призначалися такі комплексні судові експертизи: 1) почеркознавча та технічна експертиза документів – 47,4%; 2) почеркознавча та економічна – 23,5%; 3) почеркознавча та будівельно-технічна – 16,2 %; 4) почеркознавча та товарознавча – 10,1%; інші види – 2,8 %. При цьому слід констатувати, що питання послідовності призначення та проведення комплексних досліджень на законодавчому рівні не врегульовано. Саме тому за необхідності призначити та провести такі дослідження рекомендуємо використовувати консультативну форму спеціальних знань, яка надасть можливість слідчим уникнути в подальшому затягування строків проведення та отримання небажаних результатів по дослідженнях. Водночас у практиці розслідування досить часто слідчі уникають можливостей призначення комплексних експертиз.

На цьому наголошують і науковці. Так, О. В. Сахненко і О. Ю. Канюк зазначають, що на практиці суд і слідчі органи доволі рідко призначають комплексні експертизи, надаючи перевагу окремим самостійним експертизам, для того щоб експерт міг найбільше повно і у короткий термін дати висновок з цих питань. У практиці є непоодинокі випадки, коли слідчий хоче призначити різні експертизи одного і того самого об'єкта дослідження. Та йому необхідно з'ясувати черговість їх призначення для забезпечення максимальної інформативності [2, с. 298].

Водночас доводиться констатувати, що на практиці розслідування кримінальних проваджень за фактами службового підроблення при використанні можливостей комплексних експертиз виникають проблемні аспекти, які пов'язані із наступними чинниками:

По-перше, статус комплексних експертиз окремо не визначено у кримінальному процесі. Зокрема, ні у КПК України, ні у ЗУ «Про судову експертизу» не визначено що це за різновид дослідження і у яких випадках він проводиться. Лише підзаконним нормативно-правовим актом, а саме Наказом Міністерства юстиції України № 53/5 від 08.10.1998 року «Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень» визначається поняття комплексна експертиза [3].

Наукова спільнота вже неодноразово зверталася до законодавця усунути цей аспект, але на сьогодні він не вирішений. Ряд науковців надавали свої пропозиції щодо внесення змін та доповнень до законодавства, яке регулює кримінально-процесуальні відносини. Нарешті в 2021 році такі пропозиції врахувалися, що відобразилося у Проекті Закону України «Про судово-експертну діяльність» № 6284 від 04.11.2021 року, відповідно до якого в ч. 1, ст. 54 вказано, що комплексною є судова експертиза, що проводиться із застосуванням спеціальних знань різних галузей науки, техніки або інших спеціальних знань (різних напрямів у межах однієї галузі знань) для вирішення одного спільного (інтеграційного) завдання (питання). Крім цього, законопроектом пропонується на законному рівні запровадити дію «експертної ініціативи» [4].

Саме тому ми вважаємо, що зазначений законопроект повинен бути прийнятий у найкоротші терміни. Поряд із цим з метою процесуального закріплення статусу не лише комплексних експертиз, а й повторних, додаткових та комісійних, вважаємо за необхідне внести доповнення до ст. 69 КПК України, передбачивши, що: «**Судовими експертами можуть виконуватись первинні, повторні, додаткові, комплексні та комісійні судові експертизи**». Вважаємо, що прийняття таких змін мінімізує ризик оскарження таких постанов та визнання висновків таких експертиз в подальшому недопустимими доказами.

По-друге, відсутність науково-методичного забезпечення комплексних досліджень. На цьому наголошують і А.І. Лозовий та Е.Б. Сімакова-Єфремян, які відмічають, що однією з основних вимог, що пред'являються до судово-експертної діяльності, є науковість і об'єктивність, які також притаманні проведенню наукових досліджень з методичних розробок. Проте нині в деяких видах експертиз одночасно й рівноправно

існують методичні розробки та довідкові посібники, що розрізняються за своїми результативними настановами. Це може за певних умов призвести до експертної помилки, яка потягне за собою негативні наслідки під час розслідування й судового розгляду кримінального провадження або судового розгляду цивільної, адміністративної, господарської справи, справи про адміністративне правопорушення чи виконавчого провадження. Такий стан не може бути визнаний задовільним [5, с. 153].

Саме тому сьогодні є потреба в розробці науково-методологічних комплексних розробок для проведення такого виду досліджень, адже вони мають не лише теоретичне значення, а в першу чергу – практичне, оскільки спрямовані будуть на швидке, повне та об'єктивне дослідження об'єкта або групи об'єктів. Окрім цього, такі розробки сприятимуть вирішенню складних експертних завдань.

По-третє, проблемні аспекти організаційного характеру. У результаті проведеного анкетування респондентами до питань організаційного характеру віднесли: 1) постановка запитань, які не відносяться до предмету дослідження та виходять за межі компетенції судових експертів або навпаки – суттєво звужують перелік питань (45,7 %); 2) відсутність знань у слідчих щодо завдань, можливостей та значення комплексних експертиз та їх відмінностей від комісійних (36,4%); 3) порушення послідовності проведення досліджень одного об'єкта різними експертами (12,3 %); ускладнення у зв'язку із реєстрацією матеріалів у різних підрозділах (4,2%); інші (1,4%).

Вважаємо, що вирішення розглянутих проблем, які виникають при призначенні та проведенні комплексних експертиз, сприятиме повному та ґрунтовному дослідженню об'єктів.

Список використаних джерел:

1. Арешонков В.В. Проблеми призначення та проведення комплексних експертиз під час досудового розслідування та судового розгляду кримінальних проваджень. *Юридична психологія*. № 1. 2015. С. 90 – 100.
2. Сахненко О.В., Канюка О.Ю. Щодо питання черговості призначення деяких експертиз: всеукр. наук.-практична конференція *Теорія і практика судової експертизи і криміналістики*. Київ-Маріуполь, 2018. С. 298 – 299.
3. Наказ Міністерства юстиції України № 53/5 від 08.10.1998 року «Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень». URL : zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text
4. Проект Закону України «Про судово-експертну діяльність» № 6284 від 04.11.2021 р. URL : ips.ligazakon.net/document/view/JI06361A?an=501&ed=202
5. Лозовий А.І., Сімакова-Єфремян Е.Б. Шляхи вирішення проблем науково-методичного забезпечення експертної діяльності в Україні. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики* : збірник наукових праць. Вип. 15. Харків : Право, 2015. С. 149 – 156.

Михайло Нечеснюк*

ОКРЕМІ АСПЕКТИ РОБОТИ СУДОВИХ ЕКСПЕРТІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В умовах воєнного стану ускладнюються завдання не тільки по розкриттю скоєних злочинів (у т.ч. воєнних), а й по доведенню вини конкретних осіб як на стадії попереднього розслідування, так і на стадії судового розгляду кримінальних проваджень.

---

* Провідний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з проблем криміналістичного забезпечення та судової експертології навчально-наукового інституту № 2 Національної академії внутрішніх справ.